Zbiór Orzeczeń

WYROK TRYBUNAŁU (pierwsza izba)

z dnia 25 maja 2016 r.*

Odesłanie prejudycjalne — Współpraca sądowa w sprawach cywilnych — Rozporządzenie (WE) nr 44/2001 — Uznawanie i wykonywanie środków tymczasowych i zabezpieczających — Pojęcie „porządku publicznego”

W sprawie C-559/14

mającej za przedmiot wniosek o wydanie, na podstawie art. 267 TFUE, orzeczenia w trybie prejudycjalnym, złożony przez Augstākās tiesas, Civillietu departaments (sąd najwyższy, izba cywilna, Łotwa) postanowieniem z dnia 15 października 2014 r., które wpłynęło do Trybunału w dniu 5 grudnia 2014 r., w postępowaniu:

Rūdolfs Meroni

przeciwko

Recoletos Limited

przy udziale:

Aivarsa Lembergsa,

Olafsa Berķisa,

Igorsa Skoksa,

Genādijsa Ševcovsa,

TRYBUNAŁ (pierwsza izba),

w składzie: R. Silva de Lapuerta (sprawozdawca), prezes izby, A. Arabadjiev, J.C. Bonichot, S. Rodin i E. Regan, sędziowie,

rzecznik generalny: J. Kokott,

sekretarz: A. Calot Escobar,

uwzględniając pisemny etap postępowania,

rozważywszy uwagi przedstawione:

— w imieniu Rūdolfsa Meroniego przez D. Škutānsa, advokāts,

* Język postępowania: łotewski.

— w imieniu rządu portugalskiego przez L. Ineza Fernandesa oraz E. Pedrosę, działających w charakterze pełnomocników,

— w imieniu rządu Zjednoczonego Królestwa przez V. Kaye, działającą w charakterze pełnomocnika, wspieraną przez B. Kennelly'ego, barrister,

— w imieniu Komisji Europejskiej przez A. Saukę oraz M. Wilderspina, działających w charakterze pełnomocników,

po zapoznaniu się z opinią rzecznika generalnego na posiedzeniu w dniu 25 lutego 2016 r.,

wydaje następujący

Wyrok

1 Wniosek o wydanie orzeczenia w trybie prejudycjalnym dotyczy wykładni art. 34 pkt 1 rozporządzenia Rady (WE) nr 44/2001 z dnia 22 grudnia 2000 r. w sprawie jurysdykcji i uznawania orzeczeń sądowych oraz ich wykonywania w sprawach cywilnych i handlowych (Dz.U. 2001, L 12, s. 1 – wyd. spec. w jęz. polskim, rozdz. 19, t. 4, s. 42).

2 Wniosek ten został złożony w ramach sporu pomiędzy R. Meronim a Recoletos Limited w przedmiocie uznania i wykonania na Łotwie orzeczenia wydanego przez High Court of Justice (England & Wales), Queen's Bench Division (Commercial Court) [sąd najwyższy (Anglia i Walia), wydział ławy królewskiej (izba ds. gospodarczych), Zjednoczone Królestwo] w przedmiocie tymczasowych środków zabezpieczających.

Ramy prawne

Prawo Unii

Karta praw podstawowych

3 Artykuł 47 Karty praw podstawowych Unii Europejskiej (zwanej dalej „kartą"), zatytułowany „Prawo do skutecznego środka prawnego i dostępu do bezstronnego sądu", stanowi w ust. 1, co następuje:

„Każdy, kogo prawa i wolności zagwarantowane przez prawo Unii zostały naruszone, ma prawo do skutecznego środka prawnego przed sądem, zgodnie z warunkami przewidzianymi w niniejszym artykule.

Każdy ma prawo do sprawiedliwego i jawnego rozpatrzenia jego sprawy w rozsądnym terminie przez niezawisły i bezstronny sąd ustanowiony uprzednio na mocy ustawy. Każdy ma możliwość uzyskania porady prawnej, skorzystania z pomocy obrońcy i przedstawiciela.

[…]".

4 W tytule VII, zatytułowanym „Postanowienia ogólne dotyczące wykładni i stosowania karty”, art. 51 ust. 1 przewiduje:

„Postanowienia niniejszej karty mają zastosowanie do instytucji, organów i jednostek organizacyjnych Unii przy poszanowaniu zasady pomocniczości oraz do państw członkowskich wyłącznie w zakresie, w jakim stosują one prawo Unii. Szanują one zatem prawa, przestrzegają zasad i popierają ich stosowanie zgodnie ze swymi odpowiednimi uprawnieniami i w poszanowaniu granic kompetencji Unii powierzonych jej w traktatach”.

Rozporządzenie nr 44/2001

5 Motywy 16–18 rozporządzenia nr 44/2001 stanowią:

„(16) Wzajemne zaufanie w [do] wymiar[u] sprawiedliwości w ramach [Unii] usprawiedliwia uznawanie orzeczeń wydanych w państwie członkowskim z mocy prawa, bez jakiegokolwiek szczególnego postępowania, z wyjątkiem przypadku sporu co do uznania.

(17) Z uwagi na owo wzajemne zaufanie jest również uzasadnionym, aby postępowanie o stwierdzenie wykonalności orzeczenia wydanego w innym państwie członkowskim przebiegało szybko i skutecznie. Stwierdzenie wykonalności orzeczenia musi więc następować niemal automatycznie, po dokonaniu zwykłego formalnego sprawdzenia przedłożonych dokumentów, bez możliwości uwzględniania przez sąd z urzędu którejkolwiek z przeszkód wykonania orzeczenia przewidzianych w niniejszym rozporządzeniu.

(18) Dla zachowania praw dłużnika do obrony musi mieć on jednak możliwość złożenia środka zaskarżenia przeciwko stwierdzeniu wykonalności w postępowaniu, w którym wysłuchane zostają obydwie strony, jeśli uważa, że zachodzi jedna z podstaw odmowy wykonania. Możliwość złożenia środka zaskarżenia musi istnieć również dla wnioskodawcy, jeśli jego wniosek o stwierdzenie wykonalności został oddalony”.

6 Artykuł 32 rozporządzenia nr 44/2001 definiuje pojęcie „orzeczenia”, w rozumieniu ww. rozporządzenia jako „każde orzeczenie wydane przez sąd państwa członkowskiego, niezależnie od tego, czy zostanie określone jako wyrok, postanowienie, nakaz zapłaty lub nakaz egzekucyjny, włącznie z postanowieniem w przedmiocie ustalenia kosztów postępowania wydanym przez urzędnika sądowego”.

7 Artykuł 33 rozporządzenia nr 44/2001 przewiduje:

„1. Orzeczenia wydane w jednym państwie członkowskim są uznawane w innych państwach członkowskich bez potrzeby przeprowadzania specjalnego postępowania.

2. Jeżeli sporna jest kwestia uznania orzeczenia, wówczas każda ze stron, która powołuje się na uznanie orzeczenia, może w trybie postępowania, o którym mowa w sekcjach 2 i 3 niniejszego rozdziału, wystąpić z wnioskiem o ustalenie, że orzeczenie podlega uznaniu.

3. Jeżeli uznanie jest powoływane w sporze przed sądem państwa członkowskiego, a rozstrzygnięcie tego sporu zależy od uznania [a uznanie stanowi w ramach tego sporu kwestię wstępną], sąd ten może rozstrzygać o uznaniu”.

8 Artykuł 34 pkt 1 i 2 tego rozporządzenia stanowi, co następuje:

„Orzeczenia nie uznaje się, jeżeli:

1) uznanie byłoby oczywiście sprzeczne z porządkiem publicznym [ordre public] państwa członkowskiego, w którym wystąpiono o uznanie;

2) pozwanemu, który nie wdał się w spór, nie doręczono dokumentu wszczynającego postępowanie lub dokumentu równorzędnego w czasie i w sposób umożliwiających mu przygotowanie obrony, chyba że pozwany nie złożył przeciwko orzeczeniu środka zaskarżenia, chociaż miał do tego możliwość".

9 Zgodnie z art. 35 ust. 2 i 3 rozporządzenia nr 44/2001 sąd lub inny właściwy organ państwa członkowskiego, w którym wystąpiono o uznanie, jest związany ustaleniami faktycznymi, na których sąd państwa członkowskiego wydania orzeczenia oparł swą jurysdykcję. Jurysdykcja sądu państwa członkowskiego wydania orzeczenia nie może być badana. Klauzula porządku publicznego, o której mowa w art. 34 pkt 1 rzeczonego rozporządzenia, nie może być stosowana w odniesieniu do przepisów dotyczących jurysdykcji.

10 Artykuł 36 rzeczonego rozporządzenia stanowi, że orzeczenie zagraniczne nie może być w żadnym wypadku przedmiotem kontroli merytorycznej.

11 Artykuł 38 ust. 1 wspomnianego rozporządzenia przewiduje:

„Orzeczenia wydane w jednym państwie członkowskim i w tym państwie wykonalne będą wykonywane w innym państwie członkowskim, jeżeli ich wykonalność w nim zostanie stwierdzona na wniosek uprawnionego".

12 Artykuł 41 rzeczonego rozporządzenia brzmi następująco:

„Po spełnieniu formalności […] następuje niezwłoczne stwierdzenie wykonalności orzeczenia […]. Dłużnik w tym stadium postępowania nie ma możliwości złożenia jakiegokolwiek oświadczenia".

13 Zgodnie z art. 42 ust. 2 rozporządzenia nr 44/2001:

„Stwierdzenie wykonalności i, o ile to jeszcze nie nastąpiło, orzeczenie doręcza się dłużnikowi".

14 Artykuł 43 rozporządzenia przewiduje:

„1. Każda ze stron może wnieść środek zaskarżenia od orzeczenia rozstrzygającego o wniosku o stwierdzenie wykonalności.

2. Środek zaskarżenia wnosi się do sądu wskazanego w wykazie w załączniku III.

3. Środek zaskarżenia jest rozpoznawany zgodnie z przepisami właściwymi dla postępowania, w którym wysłuchane zostają obydwie strony.

[…]

5. Środek zaskarżenia przeciwko stwierdzeniu wykonalności należy wnieść w ciągu miesiąca od jego doręczenia. Jeżeli dłużnik ma miejsce zamieszkania w państwie członkowskim innym niż to, w którym nastąpiło stwierdzenie wykonalności, termin do wniesienia środka zaskarżenia wynosi dwa miesiące i biegnie od dnia doręczenia stwierdzenia wykonalności dłużnikowi osobiście lub w jego mieszkaniu. Przedłużenie tego terminu z powodu dużej odległości jest wyłączone".

15 Zgodnie z art. 45 rzeczonego rozporządzenia:

„1. Sąd rozpoznający […] może odmówić stwierdzenia wykonalności albo je uchylić tylko z powodu jednej z przyczyn wymienionych w art. 34 i 35 […].

2. Orzeczenie zagraniczne nie może być w żadnym wypadku przedmiotem kontroli merytorycznej”.

Prawo łotewskie

16 Artykuł 138 du Civilprocesa likums (kodeksu postępowania cywilnego) ustanawia następujące środki zabezpieczające:

„1) zajęcie rzeczy ruchomych i gotówki pozwanego;

2) wpis wzmianki o zakazie do odpowiedniego rejestru ruchomości lub innego rejestru publicznego;

3) wpis środka zabezpieczającego w księdze wieczystej lub w rejestrze statków;

4) zajęcie statku tytułem zabezpieczenia;

5) zakaz podejmowania przez pozwanego określonych czynności;

6) zajęcie płatności należnych od osób trzecich, obejmujące środki finansowe znajdujące się w posiadaniu instytucji kredytowych lub innych instytucji finansowych;

7) zawieszenie prowadzonej egzekucji (obejmujące nałożony na komornika zakaz przekazywania pieniędzy lub rzeczy osobie dochodzącej egzekucji lub dłużnikowi, lub zawieszenie sprzedaży składnika majątku)”.

17 Artykuł 427 ust. 1 pkt 4 kodeksu postępowania cywilnego przewiduje:

„Niezależnie od podstaw apelacji sąd apelacyjny uchyla wyrok wydany w pierwszej instancji i kieruje sprawę do ponownego rozpoznania przez ten sąd, jeżeli stwierdzi, że […] wyrok sądu pierwszej instancji przyznaje prawa osobom, które nie zostały wezwane do wzięcia udziału w postępowaniu, lub nakłada na te osoby obowiązki”.

18 Artykuł 452 ust. 3 pkt 4 rzeczonego kodeksu stanowi:

„W każdej sytuacji za naruszenie przepisów prawa procesowego, które może spowodować błędne rozstrzygnięcie sporu, uważa się:

[…]

fakt nałożenia przez wyrok praw lub obowiązków na osoby, które nie zostały wezwane do wzięcia udziału w postępowaniu”.

19 Zgodnie z art. 633 tego samego kodeksu:

„(1) Osoba, która twierdzi, że przysługuje jej prawo do zajętej rzeczy ruchomej lub nieruchomej, mającej posłużyć do zaspokojenia w całości bądź w części, musi wystąpić na drogę sądową zgodnie z ogólnymi przepisami regulującymi właściwość sądów.

(2) Wniosek o wyłączenie składnika majątku spod zajęcia, o wykreślenie wpisu dotyczącego zaspokojenia dokonanego w księdze wieczystej oraz wszelkie inne wnioski muszą być zaadresowane do osoby dochodzącej egzekucji oraz do dłużnika. Jeżeli składnik majątku został zajęty na podstawie części wyroku karnego dotyczącego przepadku mienia, skazany oraz instytucja finansowa mają stawić się w sądzie w charakterze pozwanych.

(3) Jeżeli składnik majątku został już sprzedany, wniosek należy skierować do osoby, która objęła rzecz w posiadanie. Jeżeli sąd uwzględni wniosek dotyczący nieruchomości, wpis dotyczący przeniesienia prawa własności na nabywcę w księdze wieczystej uznaje się za nieważny.

[…]".

Postępowanie główne i pytania prejudycjalne

20 W następstwie wytoczenia przez Recoletos i in. powództwa przeciwko Aivarsowi Lembergsowi, Olafsowi Berķisowi, Igorsowi Skoksowi i Genādijsowi Ševcovsowi, w dniu 9 kwietnia 2013 r. High Court of Justice (England & Wales), Queen's Bench Division (Commercial Court) [sąd najwyższy (Anglia i Walia), wydział ławy królewskiej (izba ds. gospodarczych)] wydał postanowienie w przedmiocie tymczasowych środków zabezpieczających. Postanowienie to nie zostało doręczone pozwanym.

21 Postanowieniem z dnia 29 kwietnia 2013 r. (zwanym dalej „spornym postanowieniem") High Court of Justice (England & Wales), Queen's Bench Division (Commercial Court) [sąd najwyższy (Anglia i Walia), wydział ławy królewskiej (izba ds. gospodarczych)] utrzymał w mocy orzeczone środki względem tychże osób. W szczególności utrzymane w mocy zostało zajęcie składników majątku A. Lembergsa. Aivars Lembergs, podobnie jak inni pozwani, został pozbawiony możliwości rozporządzania posiadanymi akcjami spółki AS Ventbunkers, z siedzibą na Łotwie, dokonywania z ich użyciem transakcji lub obniżania ich wartości, niezależnie od tego, czy akcje rzeczonej spółki należą do niego pośrednio czy bezpośrednio, a także rozporządzania prawami pochodnymi lub przychodem z tytułu sprzedaży rzeczonych akcji wspomnianej spółki oraz innych spółek i innych podmiotów, za pośrednictwem których pozwani mają dostęp do akcji Ventbunkersu. Aivars Lembergs posiada we wspomnianej spółce tylko jedną akcję. Około 29% kapitału Ventbunkers należy do spółki Yelverton Investments BV (zwanej dalej „Yelvertonem"), której „właścicielem ekonomicznym" jest A. Lembergs.

22 Spornemu postanowieniu towarzyszy kilka załączników, a wśród nich schemat organizacyjny wymienionych w nim spółek oraz pozostałych powiązanych z przedmiotową spółką podmiotów. Pozostałe podmioty nie były uczestnikami postępowania toczącego się przed sądem, który wydał sporne postanowienie.

23 Zgodnie ze spornym postanowieniem Recoletos został wyznaczony jako podmiot odpowiedzialny za doręczenie spornego postanowienia. Jak wynika ze spornego postanowienia, każda osoba, której zostanie doręczone rzeczone postanowienie, będzie miała prawo do wystąpienia w każdej chwili do High Court of Justice (England & Wales), Queen's Bench Division (Commercial Court) [sądu najwyższego (Anglii i Walii), wydziału ławy królewskiej (izby ds. gospodarczych)], także dla celów sprzeciwienia się środkom zarządzonym na mocy spornego postanowienia. Zostało ono wydane na rozprawie, o której pozwani byli poinformowani, przy czym należy uściślić, że mają oni prawo do wystąpienia do rzeczonego sądu o zmianę lub uchylenie spornego postanowienia.

24 W spornym postanowieniu czytamy również, co następuje:

„W terminie 7 dni od momentu doręczenia odpisu niniejszego postanowienia […] pozwani są zobowiązani podjąć wszelkie działania, których można od nich oczekiwać, mające na celu zapobieżenie w jakikolwiek sposób temu, by członkowie zarządu spółek wskazanych w niniejszym postanowieniu

rozporządzali akcjami [Ventbunkersu], dokonywali z ich użyciem transakcji lub obniżali ich wartość. Działania te, jeżeli można się ich od pozwanych spodziewać, powinny obejmować – nie ograniczając się do natychmiastowego oficjalnego poinformowania ww. spółek, za pośrednictwem członków ich zarządów i […] w zakresie, w jakim można tego od nich oczekiwać – wydanie zakazu zbycia akcji [Ventbunkersu] posiadanych przez wspomniane spółki, rozporządzania tymi akcjami i obniżania ich wartości.

[…]

Niniejsze postanowienie nie zakazuje pozwanym rozporządzania należącymi do nich akcjami innych spółek aniżeli [Ventbunkers], dokonywania z ich użyciem transakcji czy obniżania ich wartości.

Niniejsze postanowienie nie zakazuje rozporządzenia akcjami [Ventbunkersu] ani dokonywania z ich użyciem transakcji w ramach zwykłej i prawidłowo prowadzonej działalności gospodarczej, lecz uprzednio pozwani są zobowiązani do poinformowania przedstawicieli ustawowych powodów.

[…]

Pozwany, będący osobą fizyczną, któremu zabroniono działania, musi powstrzymać się od podejmowania rzeczonych działań przez siebie samego, jak również w każdy inny sposób. Nie może podejmować działań za pośrednictwem osób działających w jego imieniu, pod jego kierownictwem ani za jego namową.

[…]

Niniejsze postanowienie wywołuje skutki względem następujących osób znajdujących się w kraju lub w państwie położonym poza obszarem jurysdykcji uznającego sądu:

a) pozwanych;

b) wszelkich osób:

— które podlegają jurysdykcji uznającego sądu;

— którym doręczono niniejsze postanowienie na piśmie w miejscu zamieszkania lub miejscu pracy położonych w obszarze jurysdykcji sądu orzekającego; i

— które poza obszarem jurysdykcji uznającego sądu mogą zapobiec działaniom, względnie zaniechaniom naruszającym niniejsze postanowienie lub ułatwiającym jego naruszenie; i

c) wszelkich innych osób, jeżeli sąd danego kraju lub państwa stwierdził wykonalność niniejszego postanowienia albo je wykonał”.

25 W konsekwencji zaświadczenie w rozumieniu art. 54 i 58 rozporządzenia nr 44/2001 zostało wydane w dniu 3 maja 2013 r. Wskazano, że sporne postanowienie miało zostać wykonane wobec A. Lembergsa, O. Berķisa, I. Skoksa i G. Ševcovsa.

26 W dniu 28 czerwca 2013 r. Recoletos wniósł do Ventspils tiesa (sądu w Windawie, Łotwa) o stwierdzenie wykonalności spornego postanowienia oraz o zabezpieczenie wykonania rzeczonego postanowienia.

27 Wniosek ów został uwzględniony przez Ventspils tiesa (sąd w Windawie) w części w tym samym dniu. Został on oddalony w zakresie, w jakim dotyczył zabezpieczenia wykonania spornego postanowienia.

28 Olafs Berķis, I. Skoks, G. Ševcovs oraz R. Meroni – adwokat prowadzący kancelarię z siedzibą w Zurychu (Szwajcaria), będący zarówno przedstawicielem, jak i zarządcą składników zajętego majątku A. Lembergsa, który wykonuje prawa akcjonariusza Ventbunkersu oraz jednocześnie dyrektora Yelvertonu – wnieśli wobec powyższego środek zaskarżenia od rzeczonego postanowienia Ventspils tiesa (sądu w Windawie) do Kurzemes apgabaltiesa (sądu okręgowego Kurlandii, Łotwa). Część postanowienia dotycząca oddalenia wniosku o zabezpieczenie wykonania rzeczonego postanowienia nie została zaskarżona.

29 Orzeczeniem z dnia 8 października 2013 r. Kurzemes apgabaltiesa (sąd okręgowy Kurlandii) uchylił postanowienie Ventspils tiesa (sądu w Windawie) i orzekł co do istoty w przedmiocie wniosku Recoletosu o stwierdzenie wykonalności postanowienia. Sąd ten stwierdził wykonalność w części w Republice Łotewskiej postanowienia o zajęciu majątku A. Lembergsa, zakazującego mu rozporządzania posiadanymi akcjami Ventbunkersu, dokonywania z ich użyciem transakcji lub obniżania ich wartości, niezależnie od tego, czy akcje rzeczonej spółki należą do niego pośrednio czy bezpośrednio, a także powierzania innym osobom wykonania odnośnych czynności. Sąd ten uznał za bezpodstawne zarzuty podnoszone przez R. Meroniego, w myśl których sporne postanowienie naruszało interesy osób trzecich, które nie wzięły udziału w pierwotnym postępowaniu wszczętym przed sądem Zjednoczonego Królestwa. Sąd odsyłający uściślił w tej kwestii, że sporne postanowienie dotyczyło jedynie A. Lembergsa i zajęcia należących do niego składników majątku.

30 Rūdolfs Meroni wniósł środek zaskarżenia od postanowienia Kurzemes apgabaltiesa (sądu okręgowego Kurlandii) do Augstākās tiesas, Civillietu departaments (sądu najwyższego, izba cywilna), żądając uchylenia wydanego postanowienia w zakresie, w jakim stwierdzono w nim wykonalność w Łotwie spornego postanowienia wobec A. Lembergsa.

31 We wniesionym środku zaskarżenia R. Meroni podniósł, że jest dyrektorem Yelvertonu, która to spółka jest akcjonariuszem Ventbunkersu, i że wykonuje w imieniu A. Lembergsa prawa akcjonariusza w tejże spółce. Jego zdaniem sporne postanowienie stoi na przeszkodzie wykonywania przezeń prawa głosu wynikającego z faktu posiadania przez Yelverton akcji w Ventbunkersie. Rūdolfs Meroni podniósł również, że uznanie i wykonanie spornego postanowienia jest niezgodne z klauzulą porządku publicznego przewidzianą w art. 34 pkt 1 rozporządzenia nr 44/2001, ponieważ ustanowione zakazy naruszają prawa majątkowe osób trzecich, które nie wzięły udziału w postępowaniu toczącym się przed sądem, który wydał to postanowienie.

32 Augstākās tiesas, Civillietu departaments (sąd najwyższy, izba cywilna) uważa, że sporne postanowienie dotyczy nie tylko A. Lembergsa, lecz także osób trzecich, takich jak Yelverton, oraz innych osób, które nie wzięły udziału w postępowaniu toczącym się przed High Court of Justice (England & Wales), Queen's Bench Division (Commercial Court) [sądem najwyższym (Anglii i Walii), wydziałem ławy królewskiej (izbą ds. gospodarczych)]. Sąd stwierdził jednak trudność związaną z ustaleniem, czy osoby, które nie brały udziału w postępowaniu, były poinformowane o wydaniu spornego postanowienia oraz o dokumentach towarzyszących pozwowi, jeśli dokumenty te nie zostały im przekazane ani przez powodów, ani przez pozwanych. W związku z tym sąd uważa, że w niniejszej sprawie należy wyjaśnić, czy prawo Unii zezwala na to, aby w postępowaniu w sprawie zarządzenia środków zabezpieczających zostały ograniczone prawa majątkowe osoby, która nie wzięła udziału w postępowaniu, nawet wówczas, gdy przewiduje się w nim, że każda osoba, na której prawa ma wpływ postanowienie o zarządzeniu środków zabezpieczających, będzie miała prawo do wystąpienia w każdej chwili o zmianę lub uchylenie postanowienia sądu, przy czym powodom powierza się doręczenie postanowienia zainteresowanym osobom, a sąd uznającego państwa członkowskiego ma ograniczoną możliwość zweryfikowania okoliczności dotyczących doręczenia postanowienia.

33 Augstākās tiesas, Civillietu departaments (sąd najwyższy, izba cywilna) uważa, że jeśli dana osoba nie wzięła udziału w postępowaniu, to nie miała ona nawet możliwości przedstawienia uwag, niezależnie od tego, czy chodzi o kwestie związane ze stanem faktycznym czy prawnym, co stanowi o istocie prawo do rzetelnego procesu. Sąd ów uważa bowiem, że uczestnikowi postępowania powinny zostać

doręczone zarówno pozew, jak i towarzyszące mu dokumenty należące do akt sprawy. Dopiero po zapoznaniu się z argumentami podnoszonymi co do istoty sprawy osoba taka może podjąć obronę względem strony przeciwnej. W kwestii tej należy zagwarantować postępowanie, które byłoby zgodne z zasadą kontradyktoryjnego i rzetelnego procesu, i to nie tylko na etapie badania merytorycznego, ale także w fazie związanej z zarządzaniem środków tymczasowych i zabezpieczających.

34 W tych okolicznościach Augstākās tiesas, Senāts (sąd najwyższy, izba cywilna) postanowił zawiesić postępowanie i zwrócić się do Trybunału z następującymi pytaniami prejudycjalnymi:

„1) Czy art. 34 ust. 1 rozporządzenia nr 44/2001 należy interpretować w ten sposób, że w ramach postępowania w sprawie uznania orzeczenia zagranicznego sądu naruszenie praw osób, które nie brały udziału w postępowaniu głównym, może być powodem zastosowania klauzuli porządku publicznego przewidzianej w rzeczonym art. 34 ust. 1 rozporządzenia nr 44/2001 i odmowy uznania zagranicznego orzeczenia w zakresie, w jakim dotyczy ono osób, które nie biorą udziału w postępowaniu głównym?

2) W razie odpowiedzi twierdzącej na pytanie pierwsze: czy art. 47 karty należy interpretować w ten sposób, że zasada rzetelnego procesu ujęta w tym artykule zezwala, aby w postępowaniu dotyczącym zarządzenia zastosowania tymczasowych środków zabezpieczających zostały ograniczone prawa majątkowe osoby, która nie brała udziału w postępowaniu, wówczas, gdy przewiduje się, że każda osoba, której dotyczy postanowienie o tymczasowych środkach zabezpieczających, będzie miała prawo wystąpienia w każdej chwili o zmianę lub uchylenie orzeczenia sądu, przy czym powodom powierza się doręczenie orzeczenia zainteresowanym osobom?”.

W przedmiocie pytań prejudycjalnych

35 Poprzez swoje pytania, które należy zbadać łącznie, sąd odsyłający pragnie w istocie ustalić, czy art. 34 ust. 1 rozporządzenia nr 44/2001 należy w świetle art. 47 karty interpretować w ten sposób, że w okolicznościach takich jak zaistniałe w sporze stanowiącym przedmiot postępowania głównego uznanie i wykonanie postanowienia wydanego przez sąd jednego z państw członkowskich w postępowaniu, w którym osoby trzecie, na których prawa może mieć wpływ rzeczone postanowienie, nie zostały wysłuchane, należy uznać za oczywiście sprzeczne z porządkiem publicznym wezwanego do wykonania orzeczenia państwa członkowskiego oraz z prawem do rzetelnego procesu w rozumieniu przywołanych przepisów.

36 Aby udzielić odpowiedzi na te pytania, należy ustalić, czy fakt, iż R. Meroni nie został wysłuchany przez High Court of Justice (England & Wales), Queen’s Bench Division (Commercial Court) [sąd najwyższy (Anglia i Walia), wydział ławy królewskiej (izbę ds. gospodarczych)] przed wydaniem przez ten sąd spornego postanowienia, może stanowić naruszenie porządku publicznego państwa, którego sądy mają uznać i wykonać rzeczone postanowienie.

37 Należy przypomnieć, że sporne postanowienie, będące przedmiotem wniosku o uznanie i wykonanie, dotyczy zamrożenia pewnych aktywów tytułem zabezpieczenia, którego celem jest uniknięcie sytuacji, w której jedna ze stron pozbawiłaby drugą stronę możliwości dysponowania tymi aktywami w przyszłości. Postanowienie to jest zatem skierowane również do pewnej liczby osób trzecich, takich jak wnioskodawca w postępowaniu głównym, któremu przysługują prawa do rzeczonych aktywów.

38 Jeżeli chodzi o pojęcie „porządku publicznego”, o którym mowa w art. 34 pkt 1 rozporządzenia nr 44/2001, Trybunał orzekł w pkt 55 wyroku z dnia 28 kwietnia 2009 r., Apostolides (C-420/07, EU:C:2009:271), że przepis ów powinien być interpretowany w sposób ścisły, jako że stanowi on przeszkodę w realizacji jednego z podstawowych celów rozporządzenia, a powoływanie się na niego powinno mieć miejsce jedynie w wyjątkowych przypadkach.

39 O ile na mocy zastrzeżenia zawartego w art. 34 pkt 1 rozporządzenia nr 44/2001 państwa członkowskie mają co do zasady swobodę określania wymogów wynikających z rodzimej koncepcji porządku publicznego, o tyle granice tego pojęcia wyznacza wykładnia tego rozporządzenia (zob. wyrok z dnia 28 kwietnia 2009 r., Apostolides, C-420/07, EU:C:2009:271, pkt 56 i przytoczone tam orzecznictwo).

40 W związku z tym, chociaż do Trybunału nie należy ustalanie tego, jakie elementy obejmuje porządek publiczny państwa członkowskiego, należy do niego jednak kontrolowanie, w jakich granicach sąd państwa członkowskiego może powoływać się na to pojęcie, gdy odmawia uznania orzeczenia wydanego przez sąd innego państwa członkowskiego (zob. wyrok z dnia 28 kwietnia 2009 r., Apostolides, C-420/07, EU:C:2009:271, pkt 57 i przytoczone tam orzecznictw).

41 W tym względzie należy przypomnieć, że ustanawiając zakaz kontroli merytorycznej orzeczenia zagranicznego, art. 36 i art. 45 ust. 2 rozporządzenia nr 44/2001 stoją na przeszkodzie temu, by sąd wezwanego państwa członkowskiego odmówił uznania lub wykonania tego orzeczenia jedynie z powodu istnienia różnicy między normą prawną zastosowaną przez sąd państwa wydania orzeczenia a normą, jaką zastosowałby sąd państwa członkowskiego wezwanego do wykonania, gdyby to on orzekał w sprawie. Sądowi tego państwa nie wolno także badać prawidłowości oceny prawnej ani oceny stanu faktycznego dokonanej przez sąd państwa wydania orzeczenia (zob. wyrok z dnia 28 kwietnia 2009 r., Apostolides, C-420/07, EU:C:2009:271, pkt 58 i przytoczone tam orzecznictwo).

42 Powoływanie się na klauzulę porządku publicznego zawartą w art. 34 pkt 1 rozporządzenia nr 44/2001 jest zatem dopuszczalne jedynie w przypadku, gdy uznanie lub wykonanie orzeczenia wydanego w innym państwie członkowskim naruszałoby w sposób niedopuszczalny porządek prawny państwa wezwanego, ponieważ naruszałoby jedną z zasad podstawowych. Zakaz kontroli merytorycznej orzeczenia wydanego w innym państwie członkowskim będzie zatem przestrzegany, jeżeli naruszenie będzie stanowić oczywiste naruszenie normy prawnej uważanej za zasadniczą dla porządku prawnego państwa członkowskiego, w którym wystąpiono o uznanie, lub prawa uznanego za podstawowe w tym porządku prawnym (zob. wyrok z dnia 28 kwietnia 2009 r., Apostolides, C-420/07, EU:C:2009:271, pkt 59 i przytoczone tam orzecznictwo).

43 Jako że sąd odsyłający dopytuje się o wpływ art. 47 karty na wykładnię art. 34 pkt 1 rozporządzenia nr 44/2001 w kontekście wniosku o uznanie i wykonanie spornego postanowienia, należy przypomnieć, że zakres stosowania karty – w odniesieniu do działań państw członkowskich – został zdefiniowany w jej art. 51 ust. 1, zgodnie z którym postanowienia karty mają zastosowanie do państw członkowskich tylko w sytuacji, gdy stosują one prawo Unii (zob. wyrok z dnia 26 lutego 2013 r., Åkerberg Fransson, C-617/10, EU:C:2013:105, pkt 17).

44 Sąd krajowy stosujący prawo Unii w postaci rozporządzenia nr 44/2001 musi zatem przestrzegać wymogów wynikających z art. 47 karty, zgodnie z którym każdy, kogo prawa i wolności zagwarantowane przez prawo Unii zostały naruszone, ma prawo do skutecznego środka prawnego przed sądem.

45 Ponadto Trybunał podkreślił, że przepisy prawa Unii, takie jak przepisy rozporządzenia nr 44/2001, należy interpretować w świetle praw podstawowych, które zgodnie z utrwalonym orzecznictwem stanowią część składową ogólnych zasad prawnych, których przestrzeganie zapewnia Trybunał i które zostały już zawarte w karcie. W tym względzie całość przepisów rozporządzenia nr 44/2001 wyraża intencję, by w ramach celów, którym to rozporządzenie służy, czuwać nad tym, by postępowania prowadzące do wydania orzeczeń sądowych odbywały się z poszanowaniem prawa do obrony zagwarantowanego w art. 47 karty (zob. wyrok z dnia 11 września 2014 r., A, C-112/13, EU:C:2014:2195, pkt 51 i przytoczone tam orzecznictwo).

46 W szczególności jeżeli chodzi o ustalenie tego, w jakich okolicznościach fakt, że orzeczenie zostało wydane z naruszeniem gwarancji proceduralnych, może stanowić podstawę odmowy uznania na podstawie art. 34 pkt 1 rozporządzenia nr 44/2001, Trybunał orzekł, iż na przewidzianą

w przywołanym przepisie klauzulę porządku publicznego można powołać się tylko w zakresie, w jakim określone naruszenie prawa oznaczałoby, że uznanie danego orzeczenia w państwie członkowskim, w którym o nie wystąpiono, powodowałoby oczywiste naruszenie zasadniczej normy prawnej porządku prawnego Unii, a zatem porządku prawnego tego państwa członkowskiego (zob. wyrok z dnia 16 lipca 2015 r., Diageo Brands, C-681/13, EU:C:2015:471, pkt 50).

47 Należy ponadto podnieść, że przewidziany przez przepisy rozporządzenia nr 44/2001 system uznawania i wykonywania orzeczeń opiera się na wzajemnym zaufaniu do wymiaru sprawiedliwości w Unii. Państwa członkowskie obdarzają tym zaufaniem wzajemnie swoje systemy prawne i swoje organy sądowe, co pozwala uznać, że w przypadku błędnego zastosowania prawa krajowego lub prawa Unii system środków odwoławczych istniejący w każdym państwie członkowskim, uzupełniony mechanizmem odesłania prejudycjalnego przewidzianego w art. 267 TFUE, stanowi dla jednostek wystarczającą gwarancję ich praw (zob. wyrok z dnia 16 lipca 2015 r., Diageo Brands, C-681/13, EU:C:2015:471, pkt 63).

48 Rozporządzenie nr 44/2001 opiera się bowiem na podstawowym założeniu, że co do zasady podmioty prawa są zobowiązane do wykorzystania wszystkich dostępnych środków zaskarżenia przewidzianych w prawie państwa członkowskiego wydania orzeczenia. Z wyjątkiem sytuacji, gdy zaistnieją wyjątkowe okoliczności utrudniające lub uniemożliwiające skorzystanie ze środków zaskarżenia w państwie członkowskim wydania orzeczenia, podmioty prawa są zobowiązane do wyczerpania wszystkich środków zaskarżenia przysługujących im w tym państwie członkowskim, aby uniknąć naruszenia porządku publicznego na wcześniejszym stadium (zob. wyrok z dnia 16 lipca 2015 r., Diageo Brands, C-681/13, EU:C:2015:471, pkt 64).

49 W postępowaniu głównym z postanowienia odsyłającego wynika, że sporne postanowienie nie wywołuje skutków prawnych wobec osób trzecich, zanim osoby te nie zostaną o nim poinformowane, i że na powodach, którzy pragną się na nie powoływać, spoczywa obowiązek czuwania nad tym, by rzeczone postanowienie zostało należycie doręczone wskazanym w nim osobom trzecim, oraz udowodnienia, że doręczenie rzeczywiście miało miejsce. Ponadto osoba trzecia, która nie brała wcześniej udziału w postępowaniu przed sądem państwa wydania orzeczenia, może – gdy rzeczone postanowienie zostało jej doręczone – wnieść do tego sądu środek zaskarżenia tego postanowienia i zażądać, by zostało ono zmienione lub uchylone.

50 Taki system ochrony sądowej odzwierciedla wymogi sformułowane przez Trybunał w wyroku z dnia 2 kwietnia 2009 r., Gambazzi (C-394/07, EU:C:2009:219, pkt 42, 44), w odniesieniu do gwarancji proceduralnych zapewniających zainteresowanym osobom trzecim skuteczną możliwość zakwestionowania środka przyjętego przez sąd państwa członkowskiego wydania orzeczenia. Wynika z tego, że nie można uznać, iż system ów może naruszać art. 47 karty.

51 Należy również przypomnieć, że w wyroku z dnia 23 kwietnia 2009 r., Draka NK Cables i in. (C-167/08, EU:C:2009:263, pkt 31), Trybunał orzekł, iż wierzyciel nie jest uprawniony do wniesienia środka zaskarżenia od orzeczenia rozstrzygającego w przedmiocie wniosku o stwierdzenie wykonalności, jeżeli formalnie nie uczestniczył on jako strona w postępowaniu, w ramach którego inny wierzyciel tego dłużnika złożył ten wniosek o stwierdzenie wykonalności.

52 Jeśli bowiem sąd wezwanego do wykonania orzeczenia państwa członkowskiego miałby móc dokonać oceny istnienia ewentualnych praw osób trzecich niebiorących udziału w postępowaniu toczącym się w państwie członkowskim wydania orzeczenia, powoływanych przeciwko uznaniu i wykonaniu zagranicznego orzeczenia, sąd ten mógłby zostać postawiony przed koniecznością zbadania zasadności owego orzeczenia.

53 Z powyższego wynika, że argumentacja R. Meroniego przed sądem odsyłającym może doprowadzić ów sąd do dokonania oceny stojącej w oczywistej sprzeczności z art. 36 i art. 45 ust. 2 rozporządzenia nr 44/2001, zgodnie z którymi to przepisami zagraniczne orzeczenie w żadnym przypadku nie może być przedmiotem kontroli merytorycznej.

54 W świetle powyższych rozważań na przedstawione pytanie należy odpowiedzieć, że art. 34 ust. 1 rozporządzenia nr 44/2001 należy w świetle art. 47 karty interpretować w ten sposób, że w okolicznościach takich jak zaistniałe w sporze stanowiącym przedmiot postępowania głównego uznanie i wykonanie postanowienia wydanego przez sąd jednego z państw członkowskich w postępowaniu, w którym osoby trzecie, na których prawa może mieć wpływ rzeczone postanowienie, nie zostały wysłuchane, nie może zostać uznane za oczywiście sprzeczne z porządkiem publicznym państwa członkowskiego wezwanego do wykonania orzeczenia oraz z prawem do rzetelnego procesu w rozumieniu przywołanych przepisów, ponieważ osoba taka może powołać się na swoje prawa przed rzeczonym sądem.

W przedmiocie kosztów

55 Dla stron w postępowaniu głównym niniejsze postępowanie ma charakter incydentalny, dotyczy bowiem kwestii podniesionej przed sądem odsyłającym, do niego zatem należy rozstrzygnięcie o kosztach. Koszty poniesione w związku z przedstawieniem uwag Trybunałowi, inne niż koszty stron w postępowaniu głównym, nie podlegają zwrotowi.

Z powyższych względów Trybunał (pierwsza izba), orzeka, co następuje:

Artykuł 34 ust. 1 rozporządzenia Rady (WE) nr 44/2001 z dnia 22 grudnia 2000 r. w sprawie jurysdykcji i uznawania orzeczeń sądowych oraz ich wykonywania w sprawach cywilnych i handlowych należy w świetle art. 47 Karty praw podstawowych Unii Europejskiej interpretować w ten sposób, że w okolicznościach takich jak zaistniałe w sporze stanowiącym przedmiot postępowania głównego uznanie i wykonanie postanowienia wydanego przez sąd jednego z państw członkowskich w postępowaniu, w którym osoby trzecie, na których prawa może mieć wpływ rzeczone postanowienie, nie zostały wysłuchane, nie może zostać uznane za oczywiście sprzeczne z porządkiem publicznym państwa członkowskiego wezwanego do wykonania orzeczenia oraz z prawem do rzetelnego procesu w rozumieniu przywołanych przepisów, ponieważ osoba taka może powołać się na swoje prawa przed rzeczonym sądem.

Podpisy